

СУЧАСНА ЛІНГВІСТИКА
В ІДЕЯХ І ДОСЛІДНИЦЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ

УДК 811.161.2:81'42

DOI: <https://doi.org/10.17721/APULTP.2022.44.28-47>

Шевченко Л.І.

ORCID ID: 0000-0001-6290-2307

Web of Science ResearcherID: AAA-7939-2020

ScopusID: 57214792424

Сизонов Д.Ю.

ORCID ID: 0000-0003-1162-2182

Web of Science ResearcherID: I-1138-2018

ScopusID: 57209321114

**ЮРИСЛІНГВІСТИКА В ЕПІЦЕНТРІ ЗАХІДНОЇ НАУКИ:
ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ**

***Анотація.** У статті проведений ретроспективний аналіз юрислінгвістичного знання в контексті західної науки. Визначаються основні засади юридичної (правової) лінгвістики як неофілологічного напрямку сучасної гуманітаристики, актуалізуються ідеї нових наукових концепцій, що є панівними в західному світі, визначаються ключові засади юрислінгвістики як перспективної галузі. Комплексно проаналізовані праці з юрислінгвістики, лінгвоекспертології, лінгвоконфліктології, що є авторитетними в модерній науці. Акцентовано, зокрема, на канадській, американській та західноєвропейській (французькій, німецькій, польській, чеській та ін.) школах юрислінгвістики як фундаментальних у становленні неонаправу. Так, американська школа пов'язана з іменем П. Тієрса, який і ввів у науковий обіг поняття 'legal linguistics'; для канадської школи ключовим аспектом аналізу виявилися зв'язок соціальної лінгвістики та права, що і реалізувався у працях Дж. Торі, Д. Хеллера та ін.; у Франції за ініціативи прогресивних лінгвістів А. Мартіна, Дж. Рея та ін. створено Міжнародне товариство функціональної лінгвістики, що і працює над юрислінгвістичною проблематикою. У словістичному світі особливо активно юрислінгвістика розвивалась у Польщі (Я. Бжезкі, А. Маліновські та ін.) та Чехії (В. Кнатт). Сьогодні юрислінгвістика активно розвивається в локальних галузях – юридичній стилістиці, судово-медичній експертизі, юридичному перекладі, юридичній термінології, історії юридичної мови, юридичній лінгвометодичі та ін. Автори аналітично висвітлюють публікації*

різноаспектних студій та найвпливовіших шкіл цього міждисциплінарного напрямку. Обговорюються основні здобутки і перспективи розвитку лінгвістичних підходів у зв'язку з потребами правосуддя глобалізованого світу. Особлива увага приділяється науковим проблемам, які ще не розглядалися в сучасній юрислінгвістичній літературі.

Ключові слова: юрислінгвістика; лінгвістична експертиза; інноваційна лінгвістика; неofilologia.

Інформація про автора: Шевченко Лариса Іванівна – член-кореспондент НАН України, доктор філологічних наук, професор; завідувач кафедри стилістики та мовної комунікації; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Сизонов Дмитро Юрійович – кандидат філологічних наук, доцент; доцент кафедри стилістики та мовної комунікації; Навчально-науковий інститут філології; Київський національний університет імені Тараса Шевченка.

Електронна адреса: style_m_k@ukr.net ; dm_sizonov@ukr.net

Larysa I. Shevchenko

ORCID ID: 0000-0001-6290-2307

Web of Science ResearcherID: AAA-7939-2020

ScopusID: 57214792424

Dmytro Y. Syzonov

ORCID ID: 0000-0003-1162-2182

Web of Science ResearcherID: I-1138-2018

ScopusID: 57209321114

JURISLINGUISTICS AT THE EPICENTER OF WESTERN SCIENCE: PROBLEMS AND PROSPECTS

Abstract. The article presents a retrospective analysis of jurislinguistic knowledge in the context of Western science. The basic principles of legal linguistics as a neophilological direction of modern humanities are determined, the ideas of new scientific concepts that are dominant in the Western world are actualized, the key principles of jurislinguistics as a prospective field are determined. There were comprehensively analyzed the papers on jurislinguistics, linguoexpertology, linguoconflictology, which are authoritative in modern science. Emphasis is made, in particular, on the Canadian, American and Western European (French, German, Polish, Czech, etc.) schools of jurislinguistics as fundamental in the formation of neodirection. Thus, the American school is associated with the name of P. Tiersma, who introduced the concept of 'legal linguistics' into scientific

area; for the Canadian school, the key aspect of the analysis was in the connection between social linguistics and law, which was realized in the works of J. Tori, D. Heller, etc.; in France at the initiative of progressive linguists A. Martin, J. Ray and others the International Society for Functional Linguistics was established, and it is also associated with legal linguistics development. In the Slavic world, jurislinguistics was especially actualized in Poland (J. Brzezki, A. Malinowski, etc.) and in Czech Republic (W. Knapp). Nowadays, jurislinguistics is actively developing in local fields – legal stylistics, forensic examination, legal translation, legal terminology, history of legal language, legal linguomethodology, etc. The authors analyze various studies and the publications of the most influential schools in this interdisciplinary field. The main achievements and prospects of development of linguistic approaches in connection with the needs of justice in the globalized world are discussed. Particular attention is paid to scientific problems that have not yet been considered in the modern jurislinguistics literature.

Key words: jurislinguistics; linguistic expertise; innovative linguistics; neurolinguistics.

Information about the authors: Shevchenko Larysa Ivanivna – Corresponding Member of NAS of Ukraine, Doctor of Philology, Professor; Head of the Department of Stylistics and Language Communication; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Syzonov Dmytro Yuriyovych – PhD, Associate Professor; Associate Professor of the Department of Stylistics and Language Communication; Educational and Scientific Institute of Philology; Taras Shevchenko National University of Kyiv.

E-mail: style_m_k@ukr.net ; dm_sizonov@ukr.net

У сучасному динамічному світі юрислінгвістика є наукою інноваційною і вкрай потрібною у зв'язку із цивілізаційним розвитком суспільства, де мова залишається ключовим аргументом у прововідносинах, при конфліктних ситуаціях, в юридичній практиці. За пів століття свого інтенсивного розвитку в західній науці *юридична лінгвістика*³ утвердилася як

³ Наголосимо, що в сучасній науковій комунікації термін '*юрислінгвістика*' утвердився за аналогією до неонапрямів типу медіалінгвістика, психолінгвістика, бізнеслінгвістика та ін., де об'єктом аналізу виступає взаємозв'язок різних сфер життя мови. В західній науці рівнозначно послуговуються термінами '*legal linguistics*' та '*jurislinguistics*' (букв. 'правова лінгвістика', 'юридична лінгвістика').

.....

неогалузь знань, насамперед, міждисциплінарна, міжкультурна, контрастивна та різноаспектна. Маючи за об'єкт вивчення взаємозв'язок мови і права та їх комунікативний ресурс, юрислінгвістика змогла утвердитися як самостійна галузь, відповідаючи запитам суспільства щодо мовної аргументації у правозахисті та правосвідомості. "У спектрі соціальних наук юрислінгвістика належить до особливого типу наукового пізнання і практичної діяльності соціуму" [6, с. 5], яка вивчає мовну організацію юридичної комунікації, лінгвістичний аналіз різних типів текстів із позиції їх нормативності, функціональної доцільності, відповідності правовим і жанровим стандартам офіційної сфери спілкування та ін. Окремими дослідницькими локусами в юрислінгвістиці вважається вивчення стилістичного потенціалу мовного ресурсу, який у текстах різних типів комунікації виконує маніпулятивну, емоційно-експресивну, патогенну та ін. функції, що можуть "нашкодити" адекватному і однозначному сприйняттю текстового повідомлення (аналіз таких мовних одиниць див. у працях [4; 5; 18]).

Відтак, головним об'єктом юрислінгвістики вважається *юридичний текст* із його мовною організацією, стилістичним ресурсом та комунікативним завданням. Критеріями віднесеності до юридичного тексту є його смисловий і граматичний зв'язок, що виявляється в системному та послідовному оформленні мовно-правової комунікації (речень, абзаців, надфразових одиниць), а також складних за структурно-смисловою організацією одиниць (параграфів, розділів, частин та ін.) для організації судово-юридичного процесу [5, с. 13]. Окремим перспективним локусом сучасної юридичної лінгвістики вважається порівняльний аспект вивчення юридичних текстів (судової сфери, юриспруденції, адвокатської справи) [2; 11; 18]. Юридична комунікація, отже, має залишатися строго витриманою та логічно організованою для максимальної об'єктивації мовної дійсності.

Як сфера вербальної організації юридичного процесу, юрислінгвістика має вирішити ряд завдань, домінантних на сучасному етапі її розвитку:

(а) засади юридичного регулювання мовних конфліктів та їх розв'язання в юридичній практиці;

(б) створення рекомендацій щодо розробки текстів законів, нормативно-правових актів, експертиз різних типів комунікації;

(в) вироблення правової (юридичної) метамови, здатної обслуговувати спеціальну професійну комунікацію юрислінгвістів;

(г) вивчення та практична розробка лінгвоекспертних методик для аналізу конфліктних та патогенних текстів юридичної комунікації;

(г) термінологічне, перекладацьке та лексикографічне забезпечення юридичної діяльності;

(д) лінгвоюридична інтерпретація сучасних текстів різних сфер мовної комунікації;

(е) лінгвістична освіта фахівців у галузі права;

(є) лінгвістична експертиза різних типів текстів – усних / письмових, монологічних / діалогічних, соціально орієнтованих (за типами комунікації – медійні, наукові, економічні, фінансові, бізнесові та ін.);

(ж) теоретичні та практичні дослідження в галузі юридичного перекладу;

(з) прикладні аспекти лінгвоюридичного знання в судовій практиці та ін.

Ці та інші аспекти відбивають реальну картину еволюції юрислінгвістичного знання у західному світі, що коректно розглядати за авторитетними науковими центрами (США, Канада, Німеччина, Франція, Велика Британія, Польща, Чехія).

(1). В американській науці юрислінгвістику можемо розглядати у двох ракурсах: (а) з позицій лінгвістики – в контексті аналізу мовної організації юридичного процесу, (б) з позиції права – в контексті термінографії юридичної науки. Взаємозв'язок двох аспектів дав поштовх до вирізнення *legal*

.....

linguistics в окремий самостійний науковий напрям, "місією якого називають уникнення конфліктних непорозумінь у мові права та вихід із конфліктних ситуацій мовно-дипломатичним шляхом" [20].

У США розвиток юридичної лінгвістики пов'язаний із працями науковців із Вищої школи судової експертизи Лойольської школи права (Loyola Law School). Одним із засновників школи (і, відповідно, напряму юрислінгвістики) вважається П. Тієрсема [22]. У своїх працях дослідник розвиває тезу про необхідність стилістичного знання для сучасної юридичної комунікації, зокрема, у судовій практиці та адвокатській діяльності. Надаються рекомендації щодо необхідності використання лінгвістичного інструментарію у сфері юриспруденції та правозахисту, наголошується на окремих видах документації, пов'язаною із діяльністю лінгвіста-експерта та юрислінгвіста, акцентується на важливому місці лінгвістичної експертизи в політичному, фінансовому, медійному та бізнесовому контекстах, визначенні лінгвістичних параметрів доказової бази в юриспруденції та ін. [22].

Американська правова лінгвістика розвивалася швидкими темпами, про що свідчить значний обсяг науково-практичних публікацій із питань взаємодії мови і права (див. роботи Дж. Ейнсворта, Дж. Аткінсон, П. Дрю, Л. Солана та ін.). У зв'язку з цим абсолютно правомірно говорити про наявність у США потужної юрислінгвістичної традиції, що базується на трьох векторах аналізу мови права: (а) діяльність лінгвістів у сфері юриспруденції (фахові межі лінгвіста-експерта та юрислінгвіста у правовій комунікації), (б) роль лінгвістів у тлумаченні законів та підзаконних актів (залучення лінгвістів до інтерпретації законодавчої бази для американського населення), (в) аналіз мовної ситуації в різних видах суспільної діяльності.

Один із сучасних американських юрислінгвістів Р. Шай твердить, що мова має велике значення для права у зв'язку з двома важливими факторами: закони не можуть існувати поза мовою та їх мовленнєвими репрезентаціями, мова є основним інструментом діяльності юриста [19, с. 31]. Логічно, що

американська юрислінгвістика вже у ХХІ ст. має на меті розглянути мову та соціальні взаємодії комунікантів крізь призму закону, відштовхуючись від правового тла держави, її правових традицій, юридичних колізій та ін.

В американській науці навіть користуються поняттям *функціонального стилю права*, що забезпечує юридичну діяльність держави та вивчається на лінгвістичних та юридичних факультетах. Вивчення стилю права передбачає роботу з текстами різних типів комунікації в їх взаємозв'язку з правом, аналіз стилістичного ресурсу в дипломатичних, бізнесових, звітно-фінансових документах, пошук та пояснення мовно-стильових помилок в конфліктних текстах та ін.

(2). Канадська юрислінгвістика – одна із найпотужніших у світі, на що вказує глибока історія напрямку. На сучасному етапі юрислінгвістика пов'язана з інтегративним знанням: бачимо у працях зв'язок не тільки із лінгвістикою, а й із соціологією, політологією, антропологією. Так, Дж. Торі застосував практику соціологічного експерименту в юриспруденції: суспільство буде рухатися швидкими темпами до правової індустріалізації, в якій провідну роль зіграють знавці мови [23; 24], а дослідники Центру комп'ютерного аналізу тексту в Монреалі застосували когнітивний підхід до інтерпретації юридичних текстів [12, с. 44-45]. Обговорення проблем когнітивного аналізу мови права постійно обговорюється на фаховому семінарі CNRS Sciences cognitives à Saint Maximin, який об'єднує юрислінгвістів із багатьох країн світу.

Саме канадські вчені пов'язують появу юрислінгвістики із мовним пуризмом в країні, де через практичні потреби внаслідок двомовності почали вивчатися проблеми мови права (в інтерпретації лінгвістів та/або правників). У новий час юрислінгвістика трансформувалася у важливий дослідницький та прикладний аспект аналітичної діяльності фахівців і тлумачиться в контексті мультидисциплінарності: завдання науки в ХХІ ст. полягає в тому, щоб піддати лінгвістичному дослідженню законодавчі та підзаконні акти,

юридичні документи і матеріали з урахуванням особливостей і вимог конкретної мови, конфліктні ситуації, пов'язані з мовою та ін. [12].

Юрислінгвістика в Канаді сьогодні – це ще і постійний фаховий діалог юристів та лінгвістів. Перші – створюють правову базу, другі – інтерпретують тексти за точністю формулювань та уникнення смислового двочитання. Такий дослідницький симбіоз і дав поштовх до нових ідей в юрислінгвістиці щодо аналізу тексту: інтерпретації законодавчої бази текстів для потреб політичної, бізнесової, рекламної комунікацій, вивчення та аналіз мови медіа в правовому аспекті, психологічні аспекти вивчення юридичного тексту, аналіз причин появи конфліктогенних текстів та шляхи вербального вирішення конфліктних ситуацій та ін. Більшість дослідників, у цьому контексті, висловлюють думку про те, що суспільство буде рухатися швидкими темпами до правової індустріалізації, в якій провідну роль зіграють знавці мови.

(3). Німецька юрслінгвістика постулює тезу про зародження модерної філологічної галузі як результату динамічного розвитку соціальних зв'язків, нових досягнень у юридичній практиці, прогресом у функціональному мовознавстві в контексті дифузних зв'язків мови та інших сфер комунікації. А отже говоримо про майже століття розвитку юридичної лінгвістики (*'rechtslinguistik'*) в Німеччині.

Одним із фундаментаторів юридичної лінгвістики вважається А. Подлех, який визначив пріоритети неонапряму, орієнтуючись на потреби сучасного комуніканта в діалістичному взаємозв'язку мова ↔ право:

(а) *мова права та державна політика*. Юридична мова має відображати правову реальність держави: кожен юридичний термін має точно передавати зміст та значення соціальних та державоправових явищ, що репрезентується в законодавчій, дипломатичній, адміністративно-канцелярській та ін. документації;

(б) *взаємозалежність юридичної термінології.* Юридична термінологія втрачає свою дефінітивну точність при невідповідності семантики та смислової неоднозначності. Тому юридична мова повинна мати чітку лексикографічну системність та бути зрозумілою в метамові юриста;

(в) *граматична правильність в організації юридичної мови.* Головна функціональна необхідність юридичної мови – її стислість. Переобтяження тексту нагромадженням за допомогою мовних знаків може призводити до неточності в розумінні мовної комунікації;

(г) *проекція мови права на соціум.* Функціональне призначення юридичної мови – проєктування їх у соціальному середовищі: юридична мова має стати не лише засобом ділової комунікації, а й інструментом у професійній юридичній діяльності;

(ґ) *мова як інструментарій для доведення конфліктності тексту.* Юрислінгвіст та лінгвіст-експерт можуть використовувати мову як доказову базу: при аналізі мовних конфліктів, правових колізій, агресивних дій засобами мови та ін. [17, с. 105-106]

Новий етап розвитку юрислінгвістики в Німеччині – дослідницькі пошуки Ф. Мюллера. Під його керівництвом ініційовано фаховий діалог правознавців і лінгвістів у межах різної компетенції (лінгвістичної та правової). Охоплено, зокрема, питання усної та письмової юридичної мови різних правових інститутів, стилістико-комунікативні особливості мови права, проблеми перекладу юридичних текстів та ін.; особливий акцент зроблено на багаторічній науковій співпраці право- та мовознавців, ролі мови і лінгвотеоретичного дослідницького підходу в теорії та практиці юридичних методів роботи [16].

У новий час (2000-ті рр.) Інститутом німецької мови була проведена конференція "Sprache und Recht", за результатами якої були видані збірники наукових праць (тематика охоплює проблеми взаємозв'язку мови права з (нео)лінгвістикою), а також прийнято рішення щодо впровадження інноваційного

.....

проєкту "LSP for Law", що покликаний віртуалізувати юридичну мову та виробити критерії сучасних тенденцій розвитку юрислінгвістики в Інтернет-просторі.

Німецькомовні роботи останніх років зосереджуються на:

(а) *мові законів*: загальні критерії юридичного тексту, абстрактні правові норми, призначені законодавцем як для юристів, так і фахівців-лінгвістів;

(б) *мові судових рішень*: правові стандарти, відповідність законодавству, лінгвістична точність й однозначність;

(в) *мові юридичної науки та експертиз*: проблемні коментарі та обговорення спеціальних питань фахівцями для фахівців;

(г) *мові інституційного письмового спілкування*: формуляри, пам'ятки, довідки та ін.;

(і) *адміністративній субмові*: професійне обговорення спеціальних і нерегламентованих питань фахівцями;

(д) *лексикографічній практиці мови права*, включно з Інтернет-комунікацією [3, с. 61].

(4). Однією із найпотужніших юрислінгвістичних шкіл у Європі вважається французька. Маючи у своїй країні чітке мовне законодавство із функціональною регуляцією єдиної державної мови, французькі дослідники акцентували на регулятивах мовної політики. Важливу роль в аналізі мовної ситуації в країні у різних сферах життя суспільства досліджували не тільки соціологи чи поліологи, а й мовники. Тому і зароджується юрислінгвістичний аспект вивчення мови в контексті коректного аналізу правових регулятивів мови у Франції.

Одним із фундаментаторів юрислінгвістичних учень вважають А. Мартіна, одного із засновників Міжнародного Товариства Функціональної Лінгвістики (la Société Internationale de Linguistique Fonctionnelle (SILF)), що акцентує увагу на проблемах кореляції мови і права. Основні питання, на яких зосередилися дослідники Товариства, були:

(а) законодавчі ініціативи щодо мовних стандартів та лінгвістичних правил складання юридичного документа,

(б) втілення семантичних критеріїв однозначності, ясності та точності в мові закону, проблеми зрозумілості та межі інтерпретації нормативного тексту, що має державотворчий характер;

(в) вивчення лексичних, ідіолектних, стилістичних і прагматичних характеристик мови комунікантів у судовому процесі;

(г) формування юридично закріплених правил судового процесу, усне судове мовлення як спосіб юридичної доказовості і провадження судової істини, судові спічі та аргументація;

(г) письмовий та усний (синхронний) юридичний переклад текстів сучасної комунікації, переклад для цілей судового розгляду, зокрема методів навчання юридичному та судовому перекладу, а також професійні аспекти діяльності юрислінгвіста в різних системах судочинства;

(д) формування лінгвістичних методик для проведення фахових експертиз, розробка та впровадження цих методик у юридичну практику;

(е) проведення фонетичної та авторознавчої експертизи в суді, робота у фахових комісіях з проведення лінгвістичних експертиз зі справ про мовні питання, справах про екстремізм і розпалювання міжнаціональної ворожнечі, справах про інтелектуальну власність та суміжні права;

(є) вивчення і наукова інтерпретація історії законодавчої мови, лінгвістичні особливості поширення правових систем та їх концептів, розвиток та типологія юридичного дискурсу, структура та функціонування правової комунікації у різних суспільствах – одно- та багатомовних;

(ж) робота над корекцією законодавчої бази щодо офіційного статусу мов та питання лінгвістичної політики в мультиетнічних державах, захист прав мовних меншин;

(з) розробка лінгвокриміналістики та лінгвоконфліктології як підгалузей юридичної лінгвістики, аналіз сучасної літератури із

різних проблем юрислінгвістики, складання словників із юриспруденції та ін.⁴

Сучасний етап розвитку французької юрислінгвістики пов'язаний із дослідженням правового статусу мови у Франції та впливу на процеси порушення мовних прав із позиції держави / держав (див. праці Дж. Корню [7; 8]). Так, основні тези, що домінують у його працях, можна висвітлити так:

(а) логічний взаємозв'язок мови та права в державному секторі та серед комунікантів різної мовної освіти;

(б) мова в судовій комунікації та мова в юридичних практиках – спільне і відмінне;

(в) статус лінгвіста-експерта в системі юридичних правовідносин;

(г) критика й аналітика сучасної юридичної комунікації у Франції;

(г) освітній процес в юрислінгвістичній площині у Франції та ін. країнах Європи – достатній рівень чи відповідність викликам часу;

(д) практичні поради лінгвістам-експертам в аналізі судових спорів – місце юрислінгвістів у таких фахових дискусіях [7, с. 31].

Юридична практика Франції ХХІ ст. передбачає, що разом із роботою юриста та судового експерта окремо має визначатися фахова діяльність юрислінгвіста, що співвіднесена з мовно-правовим дискурсом / правовою лінгвістикою. У французькій лінгвістиці часто застосовують до названої професійної сфери терміноряд *"юридична (правова) стилістика"*, *"стилістика юридичного тексту"* [3, с. 66].

(5). Британська юрислінгвістика зосереджується на проблемах правового статусу універсалізації англійської мови в Європейському союзі (процедура виходу Великої Британії з ЄС накреслила нові перспективи в аналізі юридичного статусу англійської мови як домінантної на європейському континенті). Саме тому праці з юрислінгвістики у Британії – це не тільки теоретичні напрацювання, а й практична реалізація комплексного аналізу мови у правовому полі.

⁴ URL: <http://www.silf-la-linguistique.org/> (дата звернення: 01.03.2022)

Особливий акцент робиться на термінологічній роботі юрислінгвіста. Інтенсифікація дослідження терміносистеми часто зумовлена змінами в суспільстві, появою нових правових понять і відносин, демократичними правами європейців, а також актуалізацією когнітивного підходу до терміну. Дослідники вказують на це у зв'язку із гострою схемою упорядкування, уніфікації та роз'яснення правових термінів, виданням лексикографічної літератури. Саме тому британська школа юрислінгвістики вважається однією із найпотужніших в контексті розробки терміносистем із неогалузі (англійська мова часто відіграє роль мови-донора для інших мов, а тому продукує нові юридичні терміни, що вкраплюються і в інші мови). Аналогією до британської традиції став перший в Україні "Англо-український словник міжнародного, порівняльного і європейського права" [1], який корелює з пошуком англійських учених щодо укладання словників подібного типу.

Саме у британській науці в контексті синкретизму лінгвістики та юриспруденції сформувалася і нова наукова галузь – судова лінгвістика (*forensic linguistics*). Походження цього терміну пов'язують з ім'ям британського лінгвіста Я. Свартвіка [21], який у 1968 р. здійснив лінгвістичну експертизу судових матеріалів, а також змодельовав коректну мовну аргументацію для конфліктних перипетій.

Розвитку судової лінгвістики у Великобританії сприяло усвідомлення ефективності застосування лінгвістичних знань у сфері судочинства та їх впровадження у судові процеси як вагомий аргумент. Лінгвістична експертиза письмових документів із метою встановлення їх авторства, аналізу фонетичних особливостей голосу (його запису) передбачає, отже, визначення його належності конкретній людині та формування нових методик щодо ідентифікації ідіостилію комуніканта – все це знайшло широке застосування у судовому розгляді.

Сучасний етап розвитку юрислінгвістики в Британії – це локуси окремих невіршених питань, пов'язаних із синкретичністю мови і права: (а) правові регулятиви нових сфер

.....

комунікації – SMM-комунікації, спам-реклами, кібер-простору; (б) вирішення проблем мови в діджитал-сфері, інтернет-полі та соціальних мережах; (в) місце мови в гібридних війнах та конфліктах; (г) роль юрислінгвістів у правосвідомості сучасного соціуму, а також проблеми, пов'язані зі штучним інтелектом та його правовим статусом.

(6). Західнослов'янський світ – потужний осередок неолінгвістичних студій, серед яких важливе місце посідають Чехія і Польща. Юрислінгвістика в Чеській республіці пов'язана з В. Кнаппом (60-ті рр. XX ст.), який наголосив на синкретичному і логічному взаємозв'язках юриспруденції з іншими науками, зокрема філологічними. Так, лінгвістичні знання у кримінології в чеській юриспруденції асоціюються з дослідженням юридичних текстів в аспектах правової конфліктогенності, встановленням особи злочинця за мовними характеристиками, вивченням фонетичних (фоноскопична лінгвоекспертологія) та лексико-стилістичних (стилістична конфліктологія) засобів у побудові патогенних текстів, аналізом комунікації в судовому процесі, навичками ораторського мистецтва в судочинстві та ін. [13]. Дослідницькі акценти в чеській юрислінгвістиці можна проаналізувати у зв'язку із:

(а) вивченням інвективного, маніпулятивного, агресивного, поліінтерпретативного функціонування мови;

(б) розробкою юридичної мови (мови закону та підзаконних актів), здатністю обслуговувати спеціальну фахову комунікацію;

(в) аналізом термінологічного, перекладацького та лексикографічного забезпечення юридичної діяльності;

(г) розробкою єдиних правил лінгвістичної експертизи різних видів;

(г) практичним застосуванням лінгвоюридичних аспектів державної мови та мовної політики;

(д) вивченням мовноправової свідомості громадян;

(е) лінгвістичною освітою фахівців у галузі права, судочинства, адвокатської діяльності [9, с. 12].

З 90-х рр. минулого століття активно розвивається напрям судової лінгвістики (*forenzní lingvistika*) як міждисциплінарної

сфери на перетині лінгвістики, права, психо- та соціології. Основним змістом судової лінгвістики сьогодні є:

(а) лінгвістичний аналіз та інтерпретація процесуального тексту, яким є письмовий (друкований) та усний, що має на меті виявити домінуючі риси особистості автора тексту (перевірити його оригінальність);

(б) мовний аналіз судової комунікації (як учасників процесу, так і суддів);

(в) вивчення жанрів судової практики, що активно змінюються під впливом розвитку системи права [3, с. 74].

У модерний час почали створюватися повнотекстові інформаційні системи, які базувалися на дослідженні юридичних текстів, що є результатом співпраці чеських інформатиків, лінгвістів та юристів [9]. Саме інформаційно-глобалізаційні процеси вплинули і на розвиток юрислінгвістики на Заході, зокрема в Чехії: до аналізу конфліктних текстів залучаються комп'ютерні системи, автоматизовані програми та створюються інформаційно-аналітичні центри для обробки й аналізу патогенної комунікації.

У польській юрислінгвістиці, яка активно розвивається з 70 рр. XX ст., визначені аспекти діяльності лінгвіста в юриспруденції та скваліфіковано тексти права, що наголошують на значимості вербального компонента в юридичному аналізі: (а) тексти нормативно-правової комунікації; (б) комунікативні тексти судових та адміністративних рішень; (в) тексти правової догматики; (г) тексти, що підлягають лінгвістичній інтерпретації; (ґ) конфліктогенні тексти (за різними сферами комунікації). Дослідник А. Маліновський – один із фундаторів юрислінгвістики в Польщі – розглядав аспекти мови права у двох ракурсах:

(а) *вертикальному*, що передбачає аналіз ієрархії мовних одиниць, що утворюють систему мови права, вивчення яких має ґрунтуватися на даних філологічної науки, зокрема, на уявленні про лінгвістичні рівні;

(б) *горизонтальному*, що передбачає дослідження структури мови права у визначенні потенційної сфери її застосування і,

.....

відповідно, специфіки функціонування в тій чи іншій комунікативній сфері [14].

З 90-х рр. у загальній криміналістиці Польщі юристи почали активно звертати увагу на мовний аспект правового аналізу, вирізняючи з-поміж інших і нові правові студії (*studium mowy prawa*). Окремий аспект у діяльності польських юрислінгвістів – спеціальний лінгвістичний аналіз сучасної юридичної мови і термінології (Я. Бжезкі, М.Б. Вербенец) та дослідження різних типів комунікації в юрислінгвістичному аспекті науковими інтерпретаторами текстів Є. Пенькос, Х. Грочоля-Чепанек та ін. Це сприяло розробці нових методик для кваліфікації причин і наслідків порушення мовно-комунікативних норм та їх тлумачення в юриспруденції.

У 2019 р. основні обговорювані проблеми були визначені в панельних дискусіях, що підкреслило актуальність проблематики для розуміння сучасних суспільних процесів у світі:

(а) *юридична мова та юридичний дискурс*: мова права; юридична лінгвістика; історія правової мови; юридична термінологія та лексикографія; юридичні жанри; юридична мова ЄС; аналіз правового дискурсу; структура та семантика статутів та інших правових інструментів; розвиток юридичних мов; юридичне та лінгвістичне тлумачення текстів, сформульованих юридичною мовою; стиль мовлення у залі суду; зрозумілість юридичних інструментів при веденні судового засідання; мова бізнесу; лінгвістичні аспекти перехресного допиту; електронні системи в юридичній комунікації;

(б) *юридичний переклад та інтердисциплінарність*: переклад документів; юридичне тлумачення тексту; написання юридичного тексту та його переклад; сертифікація перекладачів у судових справах; некоректні переклади та неточні тлумачення у правовому контексті;

(в) *правова мова навчання, порівняльне право, історія мови права та правових систем*: історія правових систем у контексті комунікації; порівняльне вивчення правових систем (мова і мовлення); загальне право (лінгвістичний аспект);

(г) *мовні права та закон*: мовні права та норми; статус мовних меншин; мовні недоліки перед законом; право на мову навчання;

(г) *загальна юрислінгвістика*: криміналістична лінгвістика; криміналістична фонетика; атрибуція криміналістичного авторства; юридична та криміналістична стилістика; експертна лінгвістика; лінгвістичні особливості аналізу офіційних документів; юрислінгвістичні особливості сучасних жанрів;

(д) *мови для спеціальних цілей (кодифіковані мови)*: спеціальна мова в юриспруденції; термінологія права; метамова юриста, судді, лінгвіста-експерта [3, с. 72].

Названі аспекти вважаємо перспективними для всієї західноєвропейської юрислінгвістики. На нашу думку, мова є первинним інструментом правового регулювання, адже реалізує в юридичному комунікативному просторі пізнавальну та аналітичну функції. Відтак правова сфера є невід'ємною від соціальної мовної комунікації, де текст передбачає фаховий аналіз двох рівнів – як об'єкта правового регулювання й точної лінгвістичної реалізації спеціальної комунікативної мети. Синкретизм мови і права, таким чином, розширює межі компетенції юрислінгвістики як актуального наукового напрямку сучасних гуманітарних наук.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-український словник міжнародного, порівняльного і європейського права : близько 70000 термінів / Упорядн. В.І. Муравйов [та ін]; за ред. В.І. Муравйова, Л.І. Шевченко. Київ : Арій, 2009.

2. Англо-український, українсько-англійський юридичний словник : близько 70000 термінів / Упорядн. Л.І. Шевченко, В.І. Муравйов [та ін.] ; за ред. Л.І. Шевченко, В.І. Муравйова. Київ : Арій, 2010.

3. Лінгвістична експертиза: підручник / Л.І. Шевченко, Д.Ю. Сизонов; за ред. Л. І. Шевченко. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2021.

4. Сизонов Д.Ю. Фаховий аналіз медійної фразеології в юрислінгвістичному аспекті. *Одеський лінгвістичний вісник*: спецвипуск. 2017. С. 195-200.

5. Шевченко Л.І., Сизонов Д.Ю. Текст як вербалізована свідомість в експертному аналізі. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2020. Вип. 41. С. 8-23.
6. Юрислінгвістика : словник термінів і понять / Л.І. Шевченко, Д.В.Дергач, Д.Ю. Сизонов, І.В. Шматко; за ред. Л.І. Шевченко. Київ : ВПЦ "Київський університет", 2015.
7. Cornu G. *Linguistique juridique*. Paris, 2005.
8. Cornu G. *Vocabulaire juridique*. Paris, 2007.
9. Cvrček F., Kořenský J., Novák F. Juristická a lingvistická analýza právních textů (právně informatický přístup). Praha: Academia, 1999.
10. Gilbert A., Tait-McCutcheon S. & Knewstubb B. Innovative teaching in higher education: Teachers' perceptions of support and constraint. *Innovations in Education and Teaching International*. 2021. №58:2. P. 123-134.
11. Goletiani L. Recent Developments in Legal Linguistics in Russia and Ukraine. *Studi Slavistici*. 2011. 8(1). P. 241-262.
12. Jurilinguistics: Between Law and Language. Montréal: Éditions Thémis, 2005.
13. Knappe V. O možnosti použití kybernetických metod v právu. Praha: ČSAV, 1963.
14. Malinowski A. *Polski język prawny. Wybrane zagadnienia*. Warszawa, 2006.
15. Mariani A. Marini. Presentazione, in *La lingua, la legge, la professione forense*. Dott. A. Giuffrè Editore. Milano, 2003. P. 9-21.
16. Müller F. Untersuchungen zur Rechtslinguistik. Interdisziplinäre Studien zu praktischer Semantik und Strukturierender Rechtslehre in Grundlagen der juristischen Methodik. Berlin, 1989.
17. Podlech A. *Rechtslinguistik. Rechtswissenschaft und Nachbarwissenschaften*. Munchen, 1976.
18. Scarpa F., Riley A. La fisionomia della sentenza in Inghilterra e in Italia: un'analisi orientata alla traduzione. Bologna 2000.
19. Shuy R.W. *Speaking of Language and Law*. Oxford : Oxford Univ. Pr., 2015.
20. Solan L.M. Legal Linguistics in the US: Looking Back, Looking Ahead. *Legal Linguistics Beyond Borders: Language and Law in a World of Media, Globalisation and Social Conflicts. Legal Studies Paper*. 2019. №609. URL: <https://ssrn.com/abstract=3428489> (дата звернення: 01.03.2022)
21. Svartvik J. *The Evans Statements: A Case for Forensic Linguistics*. Göteborg : Uni- versity of Gotenburg, 1968.
22. Tiersma Peter M. *Legal Language*. University of Chicago Press, 1999.
23. Tori J. *Social Linguistics and Law*. Ottawa, 1943.
24. Tori J. *Social Linguistics and Law: [Reprinting the book]*. Ottawa, 1989.
25. Veronesi D. *Linguistica giuridica italiana e tedesca*. Padova, 2000.

REFERENCES

1. *English-Ukrainian dictionary of international, comparative and European law: about 70,000 terms* (2007) [Anglo-ukrai'ns'kyj slovnyk mizhnarodnogo, porivnjal'nogo i jevopejs'kogo prava : blyz'ko 70000 terminiv] / Uporjadn. V.I. Muravjov [ta in]; za red. V.I. Muravjova, L.I. Shevchenko. Kyiv : Arij [in Ukrainian].
2. *English-Ukrainian, Ukrainian-English legal dictionary: about 70,000 terms* (2010) [Anglo-ukrai'ns'kyj, ukrai'ns'ko-anglijs'kyj jurydychnyj slovnyk : blyz'ko 70000 terminiv] / Uporjadn. L.I. Shevchenko, V.I. Muravjov [ta in.] ; za red. L.I. Shevchenko, V.I. Muravjova. Kyiv : Arij [in Ukrainian].
3. *Linguistic expertise : textbook* (2021) [Lingvistychna ekspertyza: pidruchnyk] / L.I. Shevchenko, D.Yu. Syzonov ; za red. L.I. Shevchenko. Kyiv : VPC "Kyiv's'kyj universytet" [in Ukrainian].
4. Syzonov, D.Yu. (2017). *Professional analysis of media phraseology in the legal linguistics* [Fahovyj analiz medijnoi' frazeologii' v jurydslingvistychnomu aspekti]. *Odessa Linguistic Journal: special issue*, 195-200 [in Ukrainian].
5. Shevchenko, L., & Syzonov, D. (2020). Text as a verbalized consciousness in expert analysis [Tekst jak verbalizovana svidomist' v ekspertnomu analizi]. *Current Issues of Ukrainian Linguistics: Theory and Practice*, 41, 8-23. <https://doi.org/10.17721/APULTP.2020.41.8-23> [in Ukrainian].
6. *Legal linguistics : The dictionary of terms and concepts* (2015) [Jurydslingvistyka : slovnyk terminiv i ponyat] / L.I. Shevchenko, D.V. Derhach, D.Yu. Syzonov, V.I. Shmatko ; za red. L.I. Shevchenko. Kyiv: VPC "Kyiv's'kyj universytet" [in Ukrainian].
7. Cornu, G. (2005). *Linguistique juridique* [Legal linguistics]. Paris [in French].
8. Cornu, G. (2007). *Legal vocabulary* [Vocabulaire juridique]. Paris [in French].
9. Cvrček, F., Kořenský, J., Novák, F. (1999). *Legal and linguistic analysis of legal texts (legal informatics approach)* [Juristická a lingvistická analýza právních textů (právně informatický přístup)]. Praha: Academia [in Czech].
10. Gilbert, A., Tait-McCutcheon, S. & Knewstubb, B. (2021). Innovative teaching in higher education: Teachers' perceptions of support and constraint. *Innovations in Education and Teaching International*, 58:2, 123-134. <https://doi.org/10.1080/14703297.2020.1715816> [in English].
11. Goletiani, L. (2011). Recent Developments in Legal Linguistics in Russia and Ukraine. *Studi Slavistici*, 8(1), 241-262. https://doi.org/10.13128/Studi_Slavis-10532 [in English].

12. *Legal linguistics: Between Law and Language* (2005) [Jurilinguistics: Between Law and Language]. Montréal: Éditions Thémis [in French].
13. Knappem, V. (1963). *About the possibility of using cybernetic methods in law* [O možnosti použití kybernetických metod v právu]. Praha: ČSAV [in Czech].
14. Malinowski, A. (2006). *Polish legal language. Selected Issues* [Polski język prawny. Wybrane zagadnienia]. Warszawa [in Polish].
15. Mariani A., Marini. (2003). *Presentation, in the language, the law, the legal profession* [Presentazione, in La lingua, la legge, la professione forense]. Dott. A. Giuffrè Editore. Milano, 9-21 [in Italian].
16. Müller, F. (1989). *Studies in legal linguistics. Interdisciplinary studies on practical semantics and structuring legal theory in the basics of legal methodology* [Untersuchungen zur Rechtslinguistik. Interdisziplinäre Studien zu praktischer Semantik und Strukturierender Rechtslehre in Grundlagen der juristischen Methodik]. Berlin [in German].
17. Podlech, A. (1976). *Legal Linguistics. Law and related sciences* [Rechtslinguistik. Rechtswissenschaft und Nachbarwissenschaften]. München, 105-110 [in German].
18. Scarpa, F. & Riley, A. (2000). *The physiognomy of the sentence in England and Italy: a translation-oriented analysis* [La fisionomia della sentenza in Inghilterra e in Italia: un'analisi orientata alla traduzione]. Bologna [in Italian].
19. Shuy, R.W. (2019). *Speaking of Language and Law*. Oxford : Oxford Univ. Pr. [in English].
20. Solan, L.M. (2019). *Legal Linguistics in the US: Looking Back, Looking Ahead. Legal Linguistics Beyond Borders: Language and Law in a World of Media, Globalisation and Social Conflicts. Legal Studies Paper*, 609. URL: <https://ssrn.com/abstract=3428489> (date of access: 01.03.2022) [in English].
21. Svartvik, J. (1968). *The Evans Statements: A Case for Forensic Linguistics*. Göteborg : University of Gotenburg [in English].
22. Tiersma, Peter M. (1999). *Legal Language*. University of Chicago Press [in English].
23. Tori, J. (1943). *Social Linguistics and Law*. Ottawa [in English].
24. Tori, J. (1968). *Social Linguistics and Law: [Reprinting the book]*. Ottawa [in English].
25. Veronesi, D. (2000). *Italian and German legal linguistics* [Linguistica giuridica italiana e tedesca]. Padova [in Italian].

Дата надходження до редакції – 10.01.2022

Дата затвердження редакцією – 01.03.2022